

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*А. Р. Ходжалян, аспірант, Державний НДІ інформатизації та моделювання економіки,
khodzhaian@gmail.com*

У статті розглянуто особливості структурних зрушень в економіці України протягом періоду ринкових трансформацій. Охарактеризовано причини та наслідки деіндустріалізації вітчизняної економіки. Обґрунтовано, що в Україні відбувається примітивізація виробництва через зменшення в ньому частки високотехнологічної продукції, а вивільнену з високотехнологічних галузей робочу силу абсорбують сировинні й трудомісткі сектори видобувної промисловості та сільського господарства з низьким рівнем продуктивності й оплати праці. Проведено порівняльний аналіз секторальної структури економіки України та постіндустріальних країн. Встановлено, що попри формальну подібність вітчизняної структури економіки в розрізі трьох базових секторів – сільського господарства, промисловості, послуг, – у ній і дотепер спостерігаються структурні диспропорції, зокрема, занадто низька частка фінансового сектору і переробної промисловості, які вказують на невідповідність наявної структури вимогам постіндустріальної стадії розвитку.

На основі аналізу виробничо-експортного потенціалу виявлено, що притаманні українській економіці структурні деформації обумовлюють пріоритет короткострокових інтересів, що мотивує розвиток сировинних галузей економіки, які здатні забезпечити швидку окупність капіталовкладень. Як наслідок, структурні трансформації відбуваються стихійно і слугують цілям стабілізації поточної ситуації в економіці, а не якісній трансформації економічної системи у довгостроковому періоді. Обґрунтовано, що структура економіки України є свідченням відсталості існуючої моделі розвитку національного господарства, яка вичерпала ресурси й можливості для економічного зростання й потребує докорінних змін. Наголошено на необхідності формування та реалізації комплексної структурної політики держави для досягнення оптимальної структури перебудови української економіки, адекватної світовим тенденціям розвитку.

Ключові слова: секторальна структура економіки, структура валової доданої вартості, відтворювальна структура, деформації структури української економіки, деіндустріалізація, орієнтири структурного розвитку національної економіки.

Постановка проблеми. Головним викликом для ринкових трансформацій вітчизняної економіки у період незалежності стали накопичені структурні диспропорції, сформовані у результаті дії адміністративно-командної системи управління за радянських часів. Позбавлена впливу ринкових регуляторів та переваг інтеграції до світового ринку товарів і послуг економіка України зазнала істотних деформацій, за яких було неможливо надалі підтримувати розширене відтворення пропри наявний ресурсний і промисловий потенціал. Адже підпорядкування цього потенціалу позбавленим перспективи стратегічним цілям централізовано-

го управління у поєднанні з налагодженням політично-вмотивованих, неефективних кооперативних зв'язків між підприємствами призвели до розриву між попитом і пропозицією. Водночас, відсутність конкуренції позбавила стимулів до модернізації виробничо-технічної бази, що призвело до неефективного використання та низької віддачі факторів виробництва.

Проявом зазначених явищ стали: надмірна частка важкої промисловості та енергетики (близько 70%) в структурі виробництва; відсутність завершеного циклу виробництва на більшості підприємств; високий

рівень енергетичної залежності й енергоємності виробництва; застарілість матеріально-технічної бази і, як наслідок, низька конкурентоздатність вітчизняної продукції на глобальному ринку; значний тягар милітаризації економіки (4/5 підприємств працювали для потреб ВПК), слабо розвинений сектор послуг, насамперед у сфері банківських та фінансових послуг; хронічна криза сільськогосподарського виробництва.

На цьому тлі сучасна структура економіки України засвідчує ряд позитивних зрушень, які відбулися протягом 1991–2017 рр. Зокрема, частка промисловості та будівельної галузі у структурі ВВП, за даними Світового банку, за означений період скоротилась з 54,5 до 24,0%. Частка сільського господарства зменшилась з 24,6 до 10,2% ВВП. Разом з цим, частка сектору послуг у ВВП зросла з 20,9 до 65,8% [1].

Тенденція збільшення частки сектору послуг у ВВП у поєднанні зі зменшенням частки промисловості (деіндустріалізація) та сільського господарства цілком відповідає трендам розвитку високорозвинених країн світу, однак структура вітчизняної економіки досі зберігає в собі ряд суттєвих деформацій, які гальмують її розвиток й обумовлюють перманентні прояви кризових явищ. Це визначає необхідність визначення засадничих причин і наслідків формування диспропорцій в структурі національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем структурних перекосів в економіці України присвячено наукові доробки низки вітчизняних вчених. Так, наприклад в роботах В. О. Гордієнко [2], Т. І. Приходько [3], Н. М. Вдовенко [4], Н. Я. Скірка [5], О. Б. Пелех [6], В. П. Антонюк [7] та інших проаналізовано структурні диспропорції в Україні за видами економічної діяльності, їх посилення в умовах впливу негативних чинників екзогенного характеру. Ю. І. Пилипенко [8–9] визначає причини технологічних структурних викривлень в економіці України та формулює пріоритети відповідних структурних змін в процесі ринкових трансформацій в Україні.

Відаючи належне існуючим науковим розвідкам в царині структурних трансформацій національної економіки, необхідно

зазначити, що проблемам взаємозв'язку галузевої, секторальної, відтворювальної та технологічної структури економіки досі приділено недостатню увагу. Поза увагою в науковій літературі залишається також аналіз оптимальності сучасної структури економіки України на основі порівняння відповідних кількісних індикаторів з оптимальними значеннями, виходячи з критеріїв економічної безпеки або рівня розвитку постіндустріальних країн. Детальнішого аналізу потребують особливості взаємного впливу і взаємозалежності зовнішнього та внутрішнього секторів економіки в контексті посилення структурних деформацій національного господарства України. Зазначене обумовлює необхідність подальших досліджень з порушеної проблематики.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначення тенденцій й актуальних проблем деформованості національної економіки та аналіз відповідності її структурних трансформацій орієнтирам структурного розвитку постіндустріальних економік як основи для обґрунтування напрямів цілеспрямованої структурної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на позитивні структурні зрушення, в Україні досі спостерігається надмірно висока частка сільського господарства у ВВП, зокрема у порівнянні з країнами ОЕСР, де вона у 2016 р. становила 1,4% ВВП.

Вітчизняні статистичні спостереження фіксують зростання сектору сільського господарства у структурі валової доданої вартості України з 2008 р. (рис. 1).

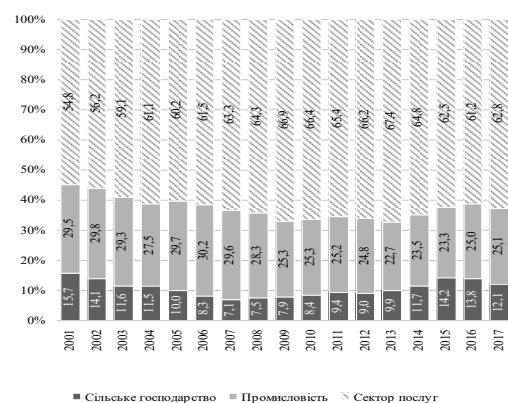

Рис. 1. Динаміка секторальної структури валової доданої вартості в Україні у 2001–2017 рр., % [10]

Досягши історичного мінімуму в 7,1% у 2007 р., частка сільського, лісового і рибного господарства у структурі валової доданої вартості (ВДВ) України зросла вдвічі у період 2007-2015 р. і знизилась до 12,1% за підсумками 2017 р. Даний тренд слугує ознакою примітивізації вітчизняної економіки, оскільки сектор виготовляє трудомістку продукцію з низьким рівнем доданої вартості. Необхідно зазначити, що у промисловому секторі України найбільшу частку має виготовлення харчової продукції (20,2%). Подібна комбінація складається за умов, коли виробництво продовольства та сільгосппродукції стає стабілізатором економіки, забезпечуючи первинні потреби населення, доходи якого скорочуються [11].

Частка оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України протягом 2012–2017 рр. знизилась з 50,5 до 39,2%. Основними чинниками цього скорочення стали стрімка девальвація національної валюти та скорочення державних видатків у зв'язку з обмеженням граничного рівня дефіциту бюджету. Це засвідчує зменшення рівня інклюзивності української економіки, а отже й участі робочої сили у розподілі благ в період посткризового відновлення економіки.

Структура зайнятості за трьома основними секторами відповідає структурі формування ВДВ. Найнижчий відсоток зайнятих задіяний у промисловості (15,1%), оскільки в цьому секторі зазвичай спостерігається найвищий рівень продуктивності праці й автоматизації виробництва. Надмірно високою залишається частка зайнятих у сільському господарстві – 17,7%, тоді як, наприклад, в ЄС і США вона становить 4,1% та 1,6% відповідно [12]. Слід зазначити, що в аграрному секторі також існують значні резерви для автоматизації виробництва, тому у високорозвинених країнах частка зайнятих у ньому перевищує частку сектору у ВВП в межах 1 відсоткового пункту, тоді як в Україні ця різниця становить 5,6 в. п. Відтак можна зробити висновок про низький рівень технічної оснащеності сільгоспвиробництва, що має наслідком низьку ефективність використання в ньому робочої сили. Подальші перспективи розвитку вітчизняної економіки пов'язані з ростом частки зайня-

тих у секторі послуг, який в середньому охоплює 72,8% робочої сили в країнах ОЕСР.

Поряд з цим, тенденції, що сформувалися у структурі промислового сектору України, також обумовлюють низку викликів для подальшого розвитку вітчизняної економіки. Вони полягають у принципово відмінному характері деіндустріалізації, яка відбувається в Україні, від тієї, що спостерігається у розвинених країнах світу. Деіндустріалізація у високорозвинених країнах засвідчує перехід до так званої постіндустріальної стадії розвитку, за якої скорочення частки промисловості у ВВП відбувається в результаті випереджального розвитку сфери послуг, водночас обсяги виробництва в абсолютних обсягах продовжують зростати. Характерною ознакою такого роду деіндустріалізації слугує перенесення деяких виробничих потужностей в інші країни світу, де існує можливість оптимізації витрат на сировину і робочу силу, проте прибутки з них репатріюються на користь країни-інвестора.

Натомість в Україні наявні ознаки так званої завчасної деіндустріалізації, що проявляються у стрімкому скороченні як відносних, так і абсолютних обсягів виробництва. Така деіндустріалізація є відображенням не поступального розвитку економіки, а її деградації внаслідок неспроможності промислового сектору країни протистояти жорсткій конкуренції провідних світових виробників. Завчасність у даному випадку полягає в тому, що країна інтегрується у глобальну економіку через ліберальну зовнішньоторговельну та фінансову політику на тому етапі, коли її конкурентні переваги ще несформовані, оскільки перспективні виробничі галузі перебувають у зародковому стані й об'єктивно потребують захисту зі сторони держави [13, с. 82–83].

Наприклад, протягом 1991–2017 рр. фізичні обсяги промислового виробництва в країнах, що наразі є членами ЄС, зросли на 30,7% (з 3,18 до 4,15 трлн. дол. США у цінах 2010 р.), хоча частка промислового сектору у ВВП скоротилась з 28,3 до 21,9%. В Україні за аналогічний період частка промисловості у ВВП, як зазначено вище, зменшилась з 54,5 до 24,0%, що, безумовно, сприяло

усуненню структурних перекосів радянської доби, однак фізичні обсяги вітчизняного виробництва при цьому впали на 63,3% (відповідно, з 70,6 до 25,9 млрд. дол. США) [1].

Завчасна деіндустріалізація несе в собі типовий набір викликів для подальшої трансформації національних економічних систем, серед яких зменшення стимулів до інвестування у промисловість, скорочення зайнятості у високотехнологічних галузях, падіння попиту на відповідну продукцію і втрата виробниками можливості використання ефекту економії на масштабах виробництва. У свою чергу, падіння попиту на товари внутрішнього виробництва призводить до зростання імпорту (за відсутності супутнього зростання експорту), а вивільнену з високотехнологічних галузей робочу силу абсорбують сировинні й трудомісткі сектори з низьким рівнем продуктивності й оплати праці. Очевидно, що для економіки України притаманні всі вищевказані проблеми завчасної деіндустріалізації.

В Україні спостерігається примітивізація виробничого комплексу. Протягом 2001–2017 рр. частка промисловості в структурі валової доданої вартості зменшилась з 29,5 до 25,1%. Водночас частка видобувної промисловості у ВДВ зростає з 4,5 до 7,0% [10]. Таким чином, деіндустріалізація відбувалась за рахунок переробної промисловості, тоді як сектори добування мінеральних ресурсів та розроблення кар'єрів продовжували розширяться. Очевидно, що за умов падіння внутрішнього попиту зі сторони переробної промисловості мінеральні ресурси вітчизняного видобутку все більше спрямовуються на зовнішні ринки, посилюючи роль України у міжнародному поділі праці як сировинного придатка.

Типовою ознакою завчасної деіндустріалізації є стрімке скорочення частки промисловості в економіці, тоді як деіндустріалізація у зрілих економіках відбувається поступово. Частка переробної промисловості України у структурі ВДВ протягом 2006–2013 рр. зменшилась з 21,4 до 12,7%. В цілому, середній темп падіння цього показника у період 2001–2017 рр. склав 0,256 в. п. на рік, тоді як в країнах ЄС – 0,125 в. п. на рік. У результаті, якщо ЄС та Україна у 2001 р. мали приблизно однакову частку переробної промисловості у ВДВ, то за підсумками 2017 р. вона склала 16,4% в країнах ЄС і лише 14,3% в Україні [10; 12].

Показники відтворювальної структури вітчизняної економіки засвідчують скорочення внутрішнього потенціалу відновлення позитивних тенденцій у промисловості. Частка валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) у ВВП протягом 2001–2017 рр. знизилась з 21,8 до 20,0%. Такий рівень ВНОК у цілому не несе загрози стагнації і є достатнім для підтримки помірної динаміки економічного розвитку. Однак подолання інерційних процесів в економіці, прискорення динаміки розвитку й закладання фундаменту структурного оновлення системи національного господарства потребують частки ВНОК понад 25% ВВП. Підвищення рівня ВНОК потребує зростання чистих інвестицій у нефінансові активи, частка яких у ВВП протягом 2004–2017 рр. знизилась з 25,9 до 13,8%. Основним джерелом інвестицій є валове заощадження [14, с.75], частка якого в структурі ВВП також зменшується (з 25,6% у 2001 р. до 17,8% у 2017 р.). Отже, Україна втрачає внутрішні резерви для реструктуризації економіки (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників відтворювальної структури економіки України у 2001–2017 рр.

Показники	2001	2004	2007	2010	2013	2016	2017
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	21,8	21,1	27,8	18,4	16,4	21,7	20,0
Валове заощадження, % ВВП	25,6	31,8	24,6	18,3	10,0	20,3	17,8
Валовий прибуток, змішаний дохід, % ВВП	44,3	44,2	39,0	37,9	37,4	47,9	45,1
Частка витрат на оплату праці, % випуску продукції	–	–	–	–	15,3	11,2	11,7
Чисті інвестиції у нефінансові активи, % ВВП	–	25,9	30,9	17,5	16,3	13,7	13,8
Податки, пов'язані з виробництвом та імпортом, % ВВП	12,9	9,9	11,7	11,8	12,5	15,5	15,7

Джерело: розраховано за даними [15–16].

Слід зазначити, що частка у ВВП валового прибутку (змішаного доходу) зазнавала незначних коливань протягом 2001–2017 рр. Частка податків, пов'язаних з виробництвом та імпортом за даний період зросла з 12,9 до 15,7%. Разом з цим, середня частка витрат на оплату праці у випуску продукції підприємств знизилась впродовж 2013–2017 рр. з 15,3 до 11,7%, тоді як продуктивність праці у цей період зросла на 2,5%, сягнувши історичного максимуму в 60,5 тис. грн. у постійних цінах 2010 р. на одного зайнятого [17].

Таким чином, за відсутності внутрішніх резервів та стимулів для інвестування, підвищення продуктивності праці виконує роль компенсатора недостатніх внесків капіталу з метою збереження наявного рівня рентабельності виробництва в умовах значного зносу основних фондів.

Сформовані передумови не сумісні з розвитком високотехнологічних галузей виробництва, де перманентні інвестиції в інновації є невід'ємним чинником розширеного відтворення. За оцінками ЮНІДО, частка виробництв у структурі переробної промисловості, які належать до високотехнологічних (фармацевтичні препарати і медичне обладнання, парові турбіни, оснащення з генерації електричної енергії, продукція авіакосмічної галузі, телекомунікаційне обладнання, електричне устаткування, комп'ютерна техніка, оптичні прилади тощо), у 2014–2016 рр. в Україні склала 4,4% (рис. 2).

Рис. 2. Технологічна структура переробної промисловості України за Стандартною міжнародною торговельною класифікацією (СМТК) ООН у 2014 і 2016 рр., %
Джерело: побудовано за даними [18, с. 276, 19]

Беручи до уваги, що частка переробної промисловості у структурі вітчизняної ВДВ у 2016 р. склала 14,4%, то частка високотехнологічної продукції у валовій доданій вартості України складає близько 0,6%. Це збігається з оцінками Державної служби статистики України, які засвідчують зменшення частки інноваційних товарів у структурі реалізованої продукції з 9,0 до 0,7% протягом 2000–2017 рр. [20]. Для порівняння, в Польщі частка високотехнологічної промисловості у структурі ВДВ становить 2,1%, Словаччині – 2,7%, Німеччині – 4,6%, Угорщині – 4,7%, Чехії – 4,8%, Південній Кореї – 7,6%, а в Китаї сягає 8,7% [12; 19].

Основа переробної промисловості України (37,9%) складають ресурсоемні сектори, до яких належать виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів, рослинних матеріалів для тканин, виробів зі скла, каменю, гіпсу й цементу, дубильних екстрактів, первинна обробка деревини та металевих руд. Необхідно зазначити, що базовим критерієм для розподілу галузей за рівнем технологічності в СМТК є частка витрат на НДДКР у собівартості продукції. Для високотехнологічних галузей вона перевищує 5%, для технологій середнього рівня перебуває в межах 3–5%, низьким технологіям відповідає частка в 1–3% наукових витрат у собівартості. Відповідно, до ресурсоемних належать сектори, виробництво в яких не потребує здійснення витрат на НДДКР або якщо ці витрати становлять менше 1% собівартості продукції [21, с.58].

Динаміка вітчизняних витрат на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи засвідчує, що на даному етапі в Україні відсутні передумови переорієнтації у бік виробництв з високим технологічним рівнем, оскільки частка виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП протягом 2003–2017 рр. скоротилась з 1,24 до 0,48% [20]. Близько третини цих витрат здійснюється за рахунок державного бюджету, з них у 2017 р. 92,4% спрямовано на фінансування фундаментальних досліджень. Хоча частка вітчизняних підприємств, які займаються впровадженням інновацій, не зазнавала істотних змін протягом 2001–2017 рр. й становить 14,3%, із зазначеного вище можна стверджувати про зменшення інтенсивності

й масштабу комерціалізації прикладних інноваційних розробок в Україні.

У структурі реалізованої промислової продукції вітчизняними підприємствами за видами економічної діяльності основну частку займають виробництво харчових продуктів (20,2%), енергетичний сектор (18,5%) та металургійна галузь (18,5%). Частка продукції машинобудування становить 7,2%, видобувної промисловості – 15,2% (у тому числі, добування металевих руд – 5,8%, добування сирової нафти та природного газу – 5,3%). На решту секторів промисловості припадає всього 24,5% реалізованої продукції [22].

На товари кінцевого споживання припадає лише 28,4% реалізованої продукції, на інвестиційні товари – 9,2%, решту 62,4% становлять енергоносії та проміжна продукція. При цьому, 46,0% проміжної продукції та 38,4% інвестиційних товарів реалізовано за межі країни, тоді як для споживчих товарів цей показник становить 28,2%. Це свідчить про те, що задоволення внутрішнього попиту населення досі залишається поза сферою пріоритетів вітчизняного промислового комплексу, орієнтованого переважно на постачання мінеральних ресурсів та напівфабрикатів чорної металургії на зовнішні ринки, позаяк міжнародні конкурентні переваги у виробництві продукції кінцевого використання розвинуті слабо.

Виходячи з цього, аналіз зовнішньо-економічної структури є невід'ємною складовою для визначення причин і наслідків формування дисбалансу у вітчизняній економіці, яка має високий рівень відкритості (у 2017 р. експорт склав 48,0% ВВП, імпорт – 55,7%) та глибоко інтегрована у глобальний ринок товарів і послуг. Ключовою проблемою в структурі зовнішньої торгівлі України залишається висока частка сировини та напівфабрикатів в експорті й готової продукції в імпорті.

Зокрема, частка сировинних товарів (мінеральних ресурсів і сільгоспсировини) у вітчизняному експорті протягом 2001–2017 рр. зросла з 12,2 до 31,2%. Проміжна продукція (здебільшого чорні метали) зменшила свою частку в експорті з 49,2 до 43,5%. Аналогічні тенденції спостерігалися для засобів виробництва (зменшення частки з

13,1 до 7,3%) і продукції кінцевого споживання (з 18,9 до 17,2%). Натомість в імпорті домінує готова продукція, частка якої у період 2001–2017 рр. зросла з 40,3 до 41,2% [23]. Найвище значення цього показника зафіксовано у 2013 р. на рівні 51,1%, коли «дорога» національна валюта у поєднанні з підвищенням доходів населення активізували споживання домогосподарств саме за рахунок імпорту у зв'язку з тим, що вітчизняне виробництво товарів широкого вжитку (побутової техніки та легкої промисловості, мобільних телефонів) й продукції автомобілебудування переважно залишаються неконкурентоспроможними порівняно з іноземними аналогами.

Нееквівалентний зовнішньо-торговельний обмін сировини на готову продукцію є абсолютно безперспективним з точки зору стратегічного розвитку національної економіки та залучення у міжнародний поділ праці. З одного боку, цінам на товари з низьким рівнем доданої вартості і технологічної переробки притаманна висока волатильність як сезонного, так і циклічного характеру, що усуває можливість планування розвитку зовнішнього сектора економіки хоча б у середньостроковій перспективі. З іншого боку, у довгостроковій перспективі ціни на мінеральні ресурси і сільгоспсировину на світовому ринку зростають повільніше ніж ціни на готову продукцію.

Таким чином, з часом придбання фіксованого обсягу імпортих готових товарів потребує більших обсягів експорту первинної продукції, попит на яку об'єктивно зростає повільніше, ніж на інноваційні вироби [3, с.63]. Для прикладу, в кризовий період міжнародної торгівлі 2014–2016 рр. світові ціни на сировинні товари знизились в середньому на 42,0% в доларовому еквіваленті, тоді як для продукції переробної промисловості даний показник склав 12,8%. Найбільший обвал цін протягом даного періоду відбувся на сиру нафту (–58,8%), залізну руду (–56,9%), каучук (–53,5%), кукурудзу (–41,7%) [24, с.6].

Негативним результатом здійснення зовнішньої торгівлі в Україні на вказаних вище умовах стала перманентна проблема перевищення вартісних обсягів імпорту над експортом. На рис. 3 видно, як негативне

сальдо зростає в абсолютному обсязі і відносно ВВП протягом періодів стабільного розвитку економіки (2010–2013 і 2016–2017 рр.), посилюючи девальваційний тиск на національну валюту. За умов несприятливої кон'юнктури на світових ринках продукції, що складає основу вітчизняного експорту, це зрештою призводить до різкого падіння

валютного курсу (2014–2015 рр.), яке, однак, не здатне усунути дисбаланс в зовнішній торгівлі через високу імпортозалежність української економіки, насамперед у постачанні енергоресурсів для виробничих потреб надмірно енергоємної промисловості (рівень енергоємності економіки України в 2014 р. склав 298,1 т н.е.

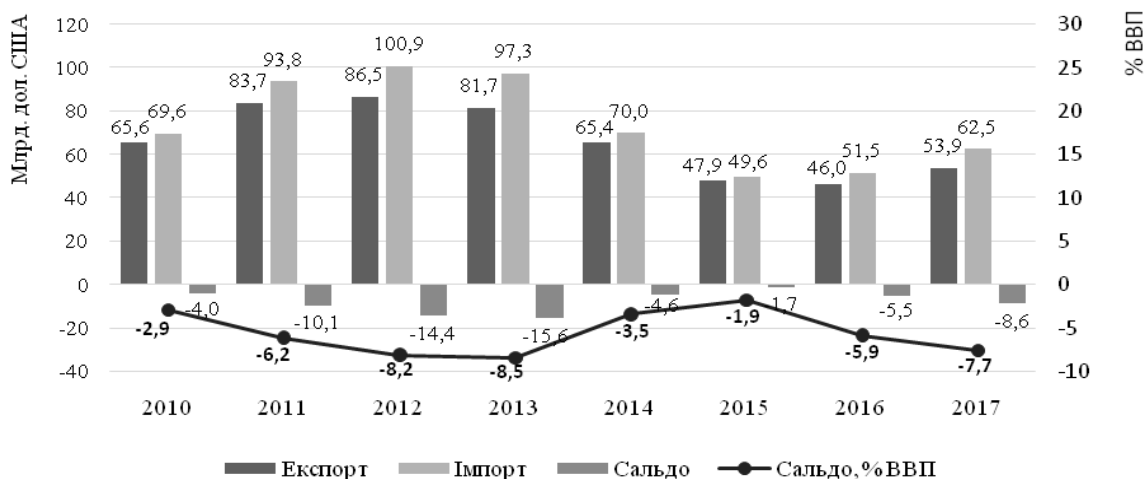

Рис. 3. Динаміка торговельного балансу України у 2010–2017 рр.
Джерело: побудовано за даними [25–26]

Енергоємність виробленого ВВП України в 2,3 рази вище ніж у світі в середньому і в 3,4 рази вище ніж в ЄС [27]). Коли після девальваційного шоку макроекономічна ситуація відносно стабілізується, а платоспроможність населення відновлюється, негативне сальдо торгового балансу починає зростати і цикл повторюється.

Очевидно, що в умовах хронічної макроекономічної нестабільності мотивація підприємницької активності орієнтована на вкладення капіталів у сировинні види економічної діяльності, які здатні забезпечити швидко окупність капіталовкладень. Як наслідок, структурні зміни відбуваються стихійно і передусім слугують цілям стабілізації поточної ситуації в економіці, а не якісній трансформації виробничо-експортного потенціалу у довгостроковому періоді [4, с. 58–59]. Негативні явища у галузевій структурі виробництва консервуються, а оскільки, зовнішній сектор економіки є похідним від внутрішнього, в структурі українського експорту товарів переробної промисловості також переважають технології низького рівня.

Протягом 2001–2017 рр. частка низькотехнологічних товарів у структурі експорту продукції переробної промисловості Ук-

раїни перебувала в рамках 50,3–60,0%. Незначне зростання спостерігається для технологій середнього рівня – з 18,7 до 22,0%, водночас частка високотехнологічної продукції скоротилася з 16,2 до 11,3%. Необхідно зазначити, що згідно з СМТК частка самої продукції переробної промисловості у загальному експорті товарів з України також мала негативну динаміку, знизившись з 63,5% у 2001 р. до 45,3% у 2017 р. Таким чином, частка високотехнологічної продукції у загальному товарному експорті України протягом аналізованого періоду зменшилась з 10,3 до 5,1% [28].

Поряд з окресленими вище чинниками посилення сировинної спеціалізації вітчизняної економіки скороченню частки продукції переробної промисловості в експорті сприяла втрата традиційних ринків збуту на пострадянському просторі для продукції металургійної галузі та машинобудування, тенденції якої намітились ще у 2012 р. Переорієнтації на нові ринки завадила низька конкурентоспроможність відповідної продукції поза країнами ЄАЕС, тому розвиток експортного потенціалу був спрямований на простішу продукцію сільськогосподарського сектора і харчової промисловості.

Протягом 2007–2017 рр. частка недорогоцінних металів і виробів з них у товарній структурі вітчизняного експорту знизилась з 42,2 до 23,4%, у тому числі чорних металів – з 34,0 до 20,0%. Також різко скоротилась частка транспортних засобів (з 6,7 до 1,4%) та хімічної продукції (з 8,2 до 3,8%). Натомість значно зросла частка продукції рослинного походження (з 3,5 до 21,3%), передусім за рахунок зернових культур – зростання з 1,6 до 15,0% протягом 2007–2017 рр. Підвищилась частка рослинних жирів та олії (з 3,5 до 10,6%) [29].

Зауважимо, що в загальних рисах участь національної економіки в МПП оцінюється з позицій трирівневої моделі поділу світового товарного ринку:

– нижчий рівень (ринок сільгосппродукції та мінеральних ресурсів);

– середній рівень (ринок низькотехнологічних товарів та продукції середніх технологій, виробництво яких відрізняється високою трудомісткістю);

– верхній рівень (ринок високотехнологічної продукції) [30, с.276].

Відповідно до цієї моделі в Україні спостерігається рух від середнього до ниж-

чого рівня міжнародної спеціалізації, від технологічно застарілої продукції машинобудування, енергоємного сектору чорної металургії у бік побудови аграрної економіки.

Акцентуючи увагу на ризиках сировинної спеціалізації економіки України в системі міжнародного поділу праці прибічники зниження рівня відкритості національної економіки в умовах недостатньої конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників і впливу держави на світогосподарські процеси зазначають, що сировинні виробництва хоча й забезпечують експортний потенціал країни, проте мають високий рівень капіталомісткості, відволікають значну частку паливно-енергетичних ресурсів, що імпортуються, провокують високу вразливість національної економіки до коливань світогосподарської кон'юнктури [31].

Сучасний стан структурних трансформацій в національній економіці репрезентує порівняння з нормативними значеннями економічної безпеки відповідно до методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також відповідними показниками структурного розвитку постіндустріальних країн (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика відповідності структури економіки України оптимальним критеріям розвитку у 2017 р.

<i>Відповідність критеріям економічної безпеки України</i>				
Показники структурного розвитку	Порогові значення		Рівень показника в Україні	
	Оптимальні	Задовільні	Значення	Рівень безпеки
Частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	7–12	5–7	0,7	критичний
Частка сировинного та низького ступеню переробки експорту, %	15–20	20–30	54,7	критичний
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	1,0–1,2	0,975–1,0	0,86	небезпечний
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	25–30	23–25	20,0	незадовільний
Частка імпорту в загальному обсязі споживчих товарів, %	15–17	17–19	44,2	критичний
Частка видатків на НДДКР у ВВП, %	2,0–3,0	1,5–2,0	0,48	Критичний
<i>Відповідність орієнтирам структурного розвитку постіндустріальних економік</i>				
Тип структурного розподілу	Складові структури		Нормативні значення постіндустріальних економік	Фактичні значення в економіці України
Галузева структура національної економіки	Переробна промисловість		20	14,3
	Фінансова сфера		25	3,2
	Сфера послуг, крім фінансових		22	59,6
	Решта секторів економіки		33	37,2
Технологічна структура промислового виробництва	Високотехнологічні виробництва		20	4,4
	Середньотехнологічні виробництва		30	33,1
	Низькотехнологічні виробництва		20	24,6
	Ресурсоємні сектори промисловості		30	37,9

Джерело: розраховано і укладено автором за даними [32–33]

За показниками структурного розвитку, що використовуються при оцінці рівня економічної безпеки в Україні, поточний стан в цілому оцінюється як критичний за винятком частки ВНОК у ВВП, яка у 2016–2017 рр. вийшла за ці рамки, зрісши з 16,4 до 20,0%. Очевидно, що поточна структура вітчизняної економіки не здатна забезпечити стійкість до кризових викликів екзогенного й ендегенного характеру, відображає низьку конкурентоспроможність України у глобальному економічному середовищі та унеможливує стаке і збалансоване зростання у довгостроковому періоді.

Більш детальний аналіз на відповідність галузевої структури економіки України структурі постіндустріальних економік засвідчує, що попри формальну подібність вітчизняної системи в розрізі трьох базових секторів (рис. 1), у ній досі спостерігаються структурні перекося, які не дають можливість зараховувати її до числа постіндустріальних країн. Особливо це стосується фінансового сектору, який складає 3,2% у структурі ВДВ України (що не дивно, зважаючи на вкрай низький рівень розвитку фондового ринку), тоді як у високорозвинених країнах – близько 25%. Як видно, основою переважаючого сектору послуг в розвинених економіках слугує фінансова і страхова діяльність, тоді як в Україні – це оптова та роздрібна торгівля, транспорт і складське господарство.

Висновки. Попри позитивні зрушення в період ринкових трансформацій структура української економіки досі залишається деформованою і такою, що не відповідає критеріям довгострокового розвитку в епоху глобалізації світового господарства. Характеризуючи місце України в системі міжнародного поділу праці, слід констатувати, що Україна слабо представлена на світових ринках високотехнологічної продукції і, навіть, на ринках традиційних товарів з глибоким ступенем технологічної обробки. Це обумовлено низьким рівнем конкурентоспроможності, інноваційної та інвестиційної активності вітчизняного бізнесу і має наслідком дисбаланси у системно-відтворювальних процесах, примітивізацію виробничих технологій, зростання макроекономічної нестабільності й девальваційно-

го тиску на національну грошову одиницю, посилення сировинної спрямованості промислового та експортного потенціалу на тлі зростаючої залежності від цінової кон'юнктури зовнішніх ринків. Наявна в Україні структура економіки є свідченням відсталості існуючої моделі розвитку національного господарства, яка вичерпала ресурси й можливості для зростання та потребує докорінних змін.

Оскільки структурні диспропорції уповільнюють відтворювальні процеси та стимулюють до переслідування суб'єктами господарювання короткострокових (тактичних) економічних цілей, очевидною постає необхідність формування та реалізації комплексної структурної політики держави на засадах технологічної модернізації і виділення нових галузевих пріоритетів розвитку вітчизняної економіки. Метою такої політики повинно стати підвищення соціально-економічної ефективності ринкових механізмів через усунення негативних чинників та наслідків структурних криз. Необхідне цілеспрямоване застосування сукупності заходів, орієнтованих на досягнення оптимальної перебудови вітчизняної економічної системи, адекватної сучасним світовим тенденціям розвитку.

Перспективою подальших наукових розвідок в царині структурування національної економіки є проведення компаративного аналізу міжнародної досвіду державного регулювання структурних трансформацій для обґрунтування основних принципів, напрямів та механізмів структурної політики в Україні

Література

1. Agriculture, forestry, and fishing; Industry, including construction; Services (value added, % of GDP) – Ukraine / The World Bank national accounts data. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=UA>.
2. Гордієнко В. О. Проблеми структурної перебудови економіки України: монографія / В. О. Гордієнко; Дніпропетр. держ. фін. акад. – Д. : Дніпропетр. держ. фін. акад., 2012. – 200 с.
3. Приходько Т. І. Структурні зміни в економіці України / Т. І. Приходько // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 59–76.
4. Вдовенко Н. М. Особливості структурних змін в економіці України / Н. М. Вдовенко, К. В.

Наконечна // Економіка АПК. – 2018. – № 9. – С. 56–61.

5. Скірка Н. Я. Структурні зміни в економіці України та стратегічні напрями державного регулювання / Н. Я. Скірка // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2013. – № 4(73). – С. 34–37.

6. Пелех О. Б. Структурні зрушення в економіці України / О. Б. Пелех // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 61–67.

7. Антонюк В. П. Структурні зрушення в національній економіці як загроза для сталого розвитку України / В. П. Антонюк // Вісник економічної науки України. – 2017. – № 2(33). – С. 7–12.

8. Пилипенко Ю. І. Технологічна система суспільства та її структура / Ю. І. Пилипенко // Науковий вісник НГУ. – 2012. – № 6 (132). – С. 147–153.

9. Пилипенко Ю. І. Фактори технологічного відставання національної економіки України / Ю. І. Пилипенко // Європейський вектор економічного розвитку: Збірник наукових праць. – Вип. 1(6). – Д. : Вид. ДУЕП, 2009. – С. 141–145.

10. Валовий внутрішній продукт за виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України / В. Р. Сіденко // Економіка і прогнозування. – 2018. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/EP_18_1_37_uk.pdf.

12. Value added by activity: Manufacturing, % of value added, 2001–2017 / OECD National Accounts Statistics. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.oecd.org/natincome/value-added-by-activity.htm>.

13. Trade and Development Report, 2016: Structural transformation for inclusive and sustained growth / Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. – New York and Geneva: UNCTAD, 2016. – 215 p.

14. Носова Є. Заощадження домогосподарств як джерело інвестиційних ресурсів в Україні / Є. Носова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2015. – № 2(167). – С. 73–80.

15. Зведені національні рахунки / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. Витрати на персонал підприємств за видами економічної діяльності / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

17. Продуктивність праці та капіталу / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d5f5b5a2-7689-488d-afab-6420bb349679&title=>.

18. Competitive Industrial Performance Report

2016: Volume II / United Nations Industrial Development Organization. – Vienna: UNIDO, 2017. – 296 p.

19. Competitive Industrial Performance Report 2018: Volume II / UN Industrial Development Organization. – Mode of access: <http://stat.unido.org/country/UKR.pdf>.

20. Наукова та інноваційна діяльність / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. Високотехнологічна сфера промисловості України: ресурсні можливості розвитку: монографія / Одолюк І. В. та ін.; за ред. д-ра екон. наук І. В. Одолюка. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАНУ, 2013. – 391 с.

22. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2018 році / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

23. Products by Stages of Processing Exports/Imports by Ukraine to all countries / World Integrated Trade Solutions. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2017/TradeFlow/Export/Partner/WLD/Product/stages-of-processing>.

24. Trade and Development Report, 2017: Beyond Austerity: Towards a Global New Deal / Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. – New York and Geneva: UNCTAD, 2017. – 169 p.

25. GDP (current US\$): Selected Countries and Economies – Ukraine / The World Bank national accounts data. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA>.

26. Динаміка платіжного балансу України: аналітична форма представлення / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>.

27. Energy use (kg of oil equivalent) per \$1,000 GDP (constant 2011 PPP) / The World Bank national accounts data. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.COMM.GD.PP.KD>.

28. Merchandise trade matrix – product groups, exports in thousands of United States dollars, annual / UNCTAD Statistics. – Mode of access [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=24739>.

29. Товарна структура зовнішньої торгівлі України / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

30. Структурна переорієнтація зовнішньої торгівлі у системі факторів економічного зростання: монографія / А. А. Мазаракі та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. А. Мазаракі; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 651 с.

31. Ходжаян А. О. Позиціонування України в

глобальній економіці / А. О. Ходжаян // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – № 2. – С. 66–72.

32. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

33. Пирог О. В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О. В. Пирог // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 93–103.

References

1. Agriculture, forestry, and fishing; Industry, including construction; Services (value added, % of GDP) – Ukraine / The World Bank national accounts data. – Mode of access: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=UA>.

2. Hordiienko V. O. *Problemy strukturalnoyi perebudovy ekonomiky Ukrainy: monohrafiia* [Problems of structural adjustment of the economy of Ukraine] / V.O. Hordiienko; Dnipropetr. derzh. fin. akad. – D. : Dnipropetr. derzh. fin. akad., 2012. – 200 p.

3. Prykhodko T. I. *Strukturalni zminy v ekonomitsi Ukrainy* [Structural changes in the economy of Ukraine] / T. I. Prykhodko // *Ekonomika i prohnouzuvannia*. – 2013. – № 3. – P. 59–76.

4. Vdovenko N. M. *Osoblyvosti strukturalnykh zmin v ekonomitsi Ukrainy* [Structural changes features of the economy of Ukraine] / N. M. Vdovenko, K. V. Nako-nechna // *Ekonomika APK*. – 2018. – № 9. – P. 56–61.

5. Skirka N. Ya. *Strukturalni zminy v ekonomitsi Ukrainy ta stratehichni napriamy derzhavnogo rehuliu-vannia* [Structural changes in the economy of Ukraine and strategic directions of state regulation] / N. Ya. Skirka // *Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika i pidpry-emnytstvo*. – 2013. – № 4(73). – P. 34–37.

6. Pelekh O. B. *Strukturalni zrushennia v ekonomitsi Ukrainy* [Structural shifts in the economy of Ukraine] / O. B. Pelekh // *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. – 2018. – Vyp. 21. – Ch. 2. – P. 61–67.

7. Antoniuk V. P. *Strukturalni zrushennia v natsionalnii ekonomitsi yak zahroza dlia staloho rozvytku Ukrainy* [Structural shifts in the national economy as a threat for sustainability of Ukraine] / V. P. Antoniuk // *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*. – 2017. – № 2(33). – P. 7–12.

8. Pylypenko Yu. I. *Tekhnolohichna sistema suspilstva ta yiyi struktura* [The technological system of society and its structure] / Yu. I. Pylypenko // *Naukovyi visnyk NHU*. – 2012. – №6 (132). – P. 147–153.

9. Pylypenko Yu. I. *Faktory tekhnolohichnogo vidstavannya natsionalnoyi ekonomiky Ukrainy* [Factors of the technological backwardness of the national economy of Ukraine] / Yu. I. Pylypenko // *Yevropeyskyi vektor ekonomichnogo rozvytku: Zbirnyk naukovykh prats*. – Vyp. 1(6). – D. : Vyd. DUEP, 2009. – P. 141–145.

10. *Valovyy vnutrishniy product za vyrobnychym*

metodom ta valova dodana vartist za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Gross domestic product by production method and gross value added by type of economic activity] / *Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy*. – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Sidenko V. R. *Hlobalni strukturalni transformatsii ta trendy ekonomiky Ukrainy* [Global structural transformations and trends of Ukraine's economy] / V. R. Sidenko // *Ekonomika i prohnouzuvannia*. – 2018. – №1. – Mode of access: http://razumkov.org.ua/uploads/article/EP_18_1_3_7_uk.pdf.

12. Value added by activity: Manufacturing, % of value added, 2001-2017 / OECD National Accounts Statistics. – Mode of access: <https://data.oecd.org/natincome/value-added-by-activity.htm>.

13. Trade and Development Report, 2016: Structural transformation for inclusive and sustained growth / Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. – New York and Geneva: UNCTAD, 2016. – 215 p.

14. Nosova I. *Zaoshchadzhenia domohospodarstv yak dzherelo investytsiinykh resursiv v Ukraini* [Households' savings as a source of investment resources in Ukraine] / I. Nosova // *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. – 2015. – № 2(167). – P. 73–80.

15. *Zvedeni natsionalni rakhunky* [Consolidated National Accounts] / *Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy* – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. *Vytraty na personal pidpryemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti* [Expenditures on personnel of enterprises by types of economic activity] / *Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy* – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

17. *Produktyvnist pratsi ta kapitalu* [Labor and Capital Productivity] / *Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torhivli Ukrainy* – Mode of access: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d5f5b5a2-7689-488d-afab-6420bb349679&title=>.

18. Competitive Industrial Performance Report 2016: Volume II / United Nations Industrial Development Organization. – Vienna : UNIDO, 2017. – 296 p.

19. Competitive Industrial Performance Report 2018: Volume II / UN Industrial Development Organization. – Mode of access: <http://stat.unido.org/country/UKR.pdf>.

20. *Naukova ta innovatsiina diialnist* [Scientific and innovative activity] / *Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy* – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. *Vysokotekhnolohichna sfera promyslovosti Ukrainy: resursni mozhlyvosti rozvytku: monohrafiia* [High-tech industry of Ukraine: resource development opportunities: monograph] / Odotiuk I. V. ta in.; za red. d-ra ekon. nauk I. V. Odotiuka. – K. : In-t ekonomiky ta prohnouzuvannia NANU, 2013. – 391 p.

22. *Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii za vydamy diialnosti u 2018 rotsi* [Volume of industrial products sold by type of activity in 2018] / *Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy* – Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

23. Products by Stages of Processing Exports/Imports by Ukraine to all countries / World Integrated Trade Solutions. – Mode of access: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2017/TradeFlow/Export/Partner/WLD/Product/stages-of-processing>.
24. Trade and Development Report, 2017: Beyond Austerity: Towards a Global New Deal / Report by the secretariat of the United Nations Conference on Trade and Development. – New York and Geneva : UNCTAD, 2017. – 169 p.
25. GDP (current US\$): Selected Countries and Economies – Ukraine / The World Bank national accounts data. – Mode of access: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=UA>.
26. *Dynamika platizhnoho balansu Ukrainy: analitichna forma predstavlenia* [Dynamics of the balance of payments of Ukraine: analytical form of presentation] / Natsionalnyy bank Ukrainy – Mode of access: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208301>.
27. Energy use (kg of oil equivalent) per \$1,000 GDP (constant 2011 PPP) / The World Bank national accounts data. – Mode of access: <https://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.COMM.GD.PP.KD>.
28. Merchandise trade matrix – product groups, exports in thousands of United States dollars, annual / UNCTAD Statistics. – Mode of access: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableViewer.aspx?ReportId=24739>.
29. *Tovarna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy* [Commodity structure of foreign trade of Ukraine] / Derzhavna sluzhba statystky Ukrainy.– Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
30. *Strukturna pereorientatsiia zovnishnoi torhivli u systemi faktoriv ekonomichnoho zrostannia: monohrafiia* [Structural reorientation of foreign trade in the system of economic growth factors: a monograph] / A. A. Mazaraki ta in.; za zah. red. d-ra ekon. nauk, prof. A. A. Mazaraki; Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2011. – 651 p.
31. Khodzhaian A. O. *Pozytsionuvannya Ukrainy v globalniy ekonomitsi* [Positioning of Ukraine in the global economy] / A. O. Khodzhaian // *Ekonomichnyy visnyk Natsionalnoho girnychoho universytetu*. – 2009. – № 2. – P. 66–72.
32. *Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsiy chodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine] / Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy № 1277 vid 29.10.2013 r. – Mode of access: <http://www.me.gov.ua>.
33. Pyroh O. V. *Adaptatsiia struktury natsionalnoi ekonomiky Ukrainy do vymoh postindustrialnoho suspilstva* [Adaptation of the structure of the national economy of Ukraine to the demands of the postindustrial society] / O. V. Pyroh // *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. – 2011. – № 698. – P. 93–103.

СТРУКТУРНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

А. Р. Ходжаян, аспирант, Государственный НИИ информатизации и моделирования экономики Министерства экономического развития и торговли Украины

В статье рассмотрены особенности структурных изменений в экономике Украины в период рыночных трансформаций. Охарактеризованы причины и последствия деиндустриализации отечественной экономики. Обосновано, что в Украине происходит примитивизация производства из-за уменьшения в нем удельного веса высокотехнологичной продукции, а освободившуюся из высокотехнологичных отраслей рабочую силу абсорбируют сырьевые и трудоемкие сектора добывающей промышленности и сельского хозяйства с низким уровнем производительности и оплаты труда. Проведен сравнительный анализ секторальной структуры экономики Украины и постиндустриальных стран. Установлено, что несмотря на формальное сходство отечественной структуры экономики в разрезе трех базовых секторов – сельского хозяйства, промышленности, услуг – в ней до сих пор наблюдаются структурные перекосы, в частности, слишком низкая доля финансового сектора и перерабатывающей промышленности в ВВП указывают на несоответствие имеющейся структуры требованиям постиндустриальной стадии развития.

На основе анализа производственно-экспортного потенциала обнаружено, что присутствующие украинской экономике структурные деформации обуславливают приоритет краткосрочных интересов, мотивируют развитие сырьевых отраслей экономики, которые способны обеспечить быструю окупаемость капиталовложений. Как следствие, структурные изменения происходят стихийно и служат целям стабилизации текущей ситуации в экономике, а не качественной трансформации экономической системы в долгосрочном периоде. Обосновано, что структура экономики Украины является воплощением отсталости существующей модели развития национального хозяйства, которая исчерпала ресурсы и возможности для устойчивого развития и нуждается в коренных изменениях. Отмечена необходимость формирования

и реализации комплексной структурной политики государства для достижения оптимальной перестройки украинской экономики, адекватной мировым тенденциям развития.

Ключевые слова: секторальная структура экономики, структура валовой добавленной стоимости, воспроизводственная структура экономики, деформации структуры украинской экономики, деиндустриализация, ориентиры структурного развития национальной экономики.

STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN ECONOMY DEVELOPMENT

A. R. Khodzhaian, Post-graduate student, State Research Institute of Information and Economic Modeling of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine

The article deals with features of structural changes in Ukrainian economy during the period of market transformations. The reasons and consequences of the national economy deindustrialization are described. It is argued that reduction of high-tech product share in Ukrainian output leads to degradation of industrial sector, while labor force liberated from high-tech industries is absorbed by raw and labor-intensive sectors of the extractive industry and agro sector with a low level of productivity and wages. A comparative analysis of the sectoral structure of the Ukrainian and postindustrial countries economy is conducted. It is revealed that despite the formal similarity of Ukraine's economy structure under three basic sectors – agriculture, industry and services – there are still major structural distortions, in particular, the low share of the financial sector and the manufacturing in GDP, which indicate that the existing structure does not meet the requirements of the post-industrial development stage.

Based on the analysis of production and export potential, it is revealed that the structural deformations inherent in the Ukrainian economy determine the priority of short-term interests, which motivates the development of raw materials industries that are able to provide a quick return on investment. As a result, structural changes occur spontaneously and serve the purpose of stabilizing the current situation in the economy, rather than qualitative transformation of the economic system in the long-term period. Thus, it is argued that the structure of Ukrainian economy reflects a model incapable of providing national economy development, because it drained all resources and opportunities for sustainable development and requires radical changes.

Keywords: sectoral structure of the economy, the structure of gross value added, the reproductive structure of economy, deformation of the structure of Ukrainian economy, deindustrialization, landmarks for the structural development of the national economy.

Надійшла до редакції 25.11.18 р.